

Asist. univ. dr. cj. Andreea CORSEI

DREPT PENAL. PARTEA GENERALĂ

CONCEPTE ȘI INSTITUȚII FUNDAMENTALE

– Curs universitar –

Universul Juridic
București
-2026-

Cuprins

ABREVIERI	5
CUVÂNT-ÎNAINTE	7
I. NOȚIUNI GENERALE PRIVIND DREPTUL PENAL	9
I.1. Noțiunea dreptului penal	9
I.2. Obiectul și caracterele dreptului penal	9
I.3. Instituțiile fundamentale de drept penal	11
I.4. Principiile fundamentale de drept penal	12
I.4.1. Principiul legalității incriminării și pedepsei	12
I.4.2. Principiul caracterului personal al răspunderii penale	13
I.4.3. Principiul subsidiarității (principiul minimei intervenții)	14
I.4.4. Principiul individualizării	15
I.4.5. Principiul umanismului	15
I.5. Izvoarele dreptului penal	16
II. LEGEA PENALĂ ȘI LIMITELE EI DE APLICARE	18
II.1. Norma penală și legea penală	18
II.2. Aplicarea legii penale în timp. Principii	20
II.2.1. Activitatea legii penale	20
II.2.2. Principiul neretroactivității legii penale	22
II.2.3. Excepții de la principiul neretroactivității legii penale	23
II.2.3.1. Dezincriminarea	23
II.2.3.2. Amnistia sau grațierea	25
II.2.3.3. Legea penală mai favorabilă (în sens restrâns)	25
II.2.4. Aplicarea legii penale mai favorabile	25
II.2.5. Ultraactivitatea legii penale (legea penală temporară)	28
II.2.6. Extrase de practică obligatorie în materia aplicării legii penale în timp	29
II.3. Aplicarea legii penale în spațiu. Principii	34
II.3.1. Principiul teritorialității legii penale române	34
II.3.2. Principiul personalității legii penale române	36
II.3.3. Principiul realității legii penale române	37
II.3.4. Principiul universalității legii penale române	39
II.3.5. Extrase de practică obligatorie în materia aplicării legii penale în timp	40
III. TEORIA GENERALĂ A INFRAȚIUNII	42
III.1. Trăsături esențiale	43
III.1.1. Tipicitatea. Înțelesul noțiunii de tipicitate	46
III.1.2. Caracterul nejustificat (antijuridicitatea)	49
III.1.3. Caracterul imputabil (imputabilitatea)	51
III.2. Conținutul infracțiunii	56

III.2.1. Clasificarea condițiilor prevăzute în conținutul infracțiunii.	
Clasificarea conținuturilor de infracțiuni.....	58
III.2.2. Elementele analitice ale infracțiunii	63
III.2.3. Obiectul și subiecții infracțiunii.....	65
III.2.3.1. Obiectul infracțiunii.....	65
III.2.3.2. Subiecții infracțiunii	68
III.2.4. Latura obiectivă a infracțiunii.....	73
III.2.4.1. Elementul material.....	74
III.2.4.2. Urmarea imediată.....	78
III.2.4.3. Legătura de cauzalitate	81
III.2.4.4. Elemente suplimentare ale laturii obiective.....	84
III.2.5. Latura subiectivă a infracțiunii	86
III.2.5.1. Intenția	88
III.2.5.2. Culpă.....	94
III.2.5.3. Intenția depășită (preterintenția)	99
III.3. Cauzele generale de excludere a infracțiunii	101
III.3.1. Cauzele justificative.....	103
III.3.1.1. Legitima apărare	103
III.3.1.2. Starea de necesitate.....	107
III.3.1.3. Exercițarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații	109
III.3.1.4. Consimțământul persoanei vătămate	115
III.3.2. Cauzele de neimputabilitate.....	118
III.3.2.1. Minoritatea făptuitorului.....	119
III.3.2.2. Iresponsabilitatea	121
III.3.2.3. Intoxicația involuntară și completă.....	123
III.3.2.4. Eroarea.....	125
III.3.2.5. Constrângerea fizică și constrângerea morală.....	128
III.3.2.5.1. Constrângerea fizică	128
III.3.2.5.2. Constrângerea morală	129
III.3.2.6. Excesul neimputabil.....	131
III.3.2.6.1. Excesul neimputabil de legitimă apărare	132
III.3.2.6.2. Excesul neimputabil de stare de necesitate.....	133
III.3.2.7. Cazul fortuit.....	134
III.4. Formele infracțiunii (intenționate).....	136
III.4.1. Tentativa	144
III.4.1.1. Formele tentativei	152
III.4.1.2. Incriminarea și sancționarea tentativei	158
III.4.1.3. Cauzele generale de impunitate/nepedepsire a autorului unei tentative	160
III.4.1.3.1. Desistarea.....	161
III.4.1.3.2. Împiedicarea producerii rezultatului	162
III.4.1.4. Extrase de practică obligatorie în materia instituției tentativei.....	164
III.4.2. Actele de pregătire	165
III.4.2.1. Incriminarea actelor de pregătire prin asimilare cu tentativa.....	168
III.4.2.2. Incriminarea actelor de pregătire ca infracțiuni autonome	170

III.5. Unitatea de infracțiune.....	172
III.5.1. Unitatea infracțională naturală.....	173
III.5.1.1. Infracțiunea simplă	174
III.5.1.2. Infracțiunea continuă	177
III.5.1.3. Infracțiunea deviată	180
III.5.2. Unitatea infracțională legală	185
III.5.2.1. Infracțiunea continuată	185
III.5.2.2. Infracțiunea complexă	195
III.5.2.3. Infracțiunea de obicei	201
III.5.2.4. Infracțiunea progresivă.....	204
III.5.3. Extrase de practică obligatorie în materia aferentă formelor unității de infracțiune	205
III.6. Pluralitatea de infracțiuni.....	210
III.6.1. Concursul de infracțiuni	213
III.6.1.1. Concursul real de infracțiuni.....	215
III.6.1.2. Concursul formal (ideal) de infracțiuni	217
III.6.1.3. Sancționarea concursului de infracțiuni.....	219
III.6.1.4. Extrase de practică obligatorie în materia concursului de infracțiuni.....	221
III.6.2. Recidiva	227
III.6.2.1. Introducere. Forme (clasificări).....	227
III.6.2.2. Recidiva în cazul persoanei fizice (majore).....	229
III.6.2.2.1. Recidiva postcondamnatorie.....	231
III.6.2.2.2. Recidiva postexecutorie.....	232
III.6.2.2.3. Tratamentul penal al recidivei în cazul persoanei fizice majore....	234
III.6.2.3. Recidiva în cazul persoanei juridice	236
III.6.2.4. Extrase de practică obligatorie în materia recidivei.....	238
III.6.3. Pluralitatea intermediară de infracțiuni.....	240
III.6.4. Extrase de practică obligatorie în materia instituției recidivei și a pluralității intermediare	243
III.7. Participația penală.....	246
III.7.1. Autorul și participanții	248
III.7.1.1. Autoratul	248
III.7.1.2. Instigarea.....	251
III.7.1.3. Complicitatea.....	253
III.7.1.4. Participația improprie	260
III.7.2. Pedepsa în cazul participanților	264
III.7.2.1. Regimul circumstanțelor personale și reale în materia participației penale.....	267
III.7.2.2. Cauza de impunitate/nepedepsire: împiedicarea săvârșirii infracțiunii	270

REPERE BIBLIOGRAFICE.....	273
---------------------------	-----

I. NOȚIUNI GENERALE PRIVIND DREPTUL PENAL

I.1. Noțiunea dreptului penal

În sistemul dreptului pozitiv, dreptul penal, ca ramură a dreptului public, cuprinde totalitatea normelor juridice prin intermediul cărora statul reglementează relațiile sociale care se formează în procesul de prevenire și combatere a criminalității. Normele penale stabilesc cadrul juridic în care anumite conduite dobândesc semnificație penală și determină consecințele juridice care intervin în cazul săvârșirii unei infracțiuni. Prin intermediul lor sunt stabilite faptele care constituie infracțiuni și sancțiunile aplicabile, precum și condițiile în care poate fi angajată răspunderea penală. Caracterul de drept public al acestei ramuri rezultă din natura relațiilor juridice pe care le reglementează și din poziția statului, care exercită, prin autoritățile competente, prerogativa de a stabili conduita interzisă de legea penală și de a reacționa atunci când aceasta este încălcată.

Ca instrument esențial al politicii penale a statului, dreptul penal urmărește protejarea valorilor sociale considerate fundamentale pentru existența și funcționarea societății împotriva faptelor care prezintă relevanță penală. Necesitatea unei asemenea protecții explică intervenția legiuitorului prin incriminarea acelor conduite care, prin natura și gravitatea lor, justifică utilizarea mijloacelor specifice dreptului penal. Norma penală îndeplinește astfel o funcție de protecție, contribuind în același timp la prevenirea săvârșirii unor noi infracțiuni prin stabilirea consecințelor juridice asociate încălcării sale.

În același timp, intervenția dreptului penal trebuie să rămână circumscrisă situațiilor în care natura și gravitatea faptelor impun recurgerea la mijloacele specifice acestei ramuri de drept. Caracterul său subsidiar presupune utilizarea sancțiunii penale atunci când protejarea valorilor sociale nu poate fi asigurată în mod corespunzător prin alte mijloace juridice. Stabilirea limitelor răspunderii penale revine legiuitorului, care trebuie să asigure un raport echilibrat între necesitatea protejării societății și respectarea drepturilor și libertăților persoanei. În acest cadru, normele penale stabilesc limitele în care statul poate interveni pentru protejarea valorilor sociale în fața faptelor prevăzute de legea penală.

I.2. Obiectul și caracterele dreptului penal

Dreptul penal reprezintă o ramură autonomă de drept, cu un obiect propriu de reglementare și principii fundamentale care guvernează materia, de la stabilirea condițiilor în care o faptă constituie infracțiune până la determinarea consecințelor pe care săvârșirea acesteia le produce în planul răspunderii penale.

Obiectul dreptului penal reprezentat de relațiile de apărare socială, ca relații de prevenire și combatere a criminalității, are un caracter complex. Astfel, relațiile sociale se manifestă, pe de o parte, ca relații de conformare stabilite între stat și destinatarii normelor penale ce se nasc de la data intrării în vigoare a legii penale. Ele constau în dreptul statului de a pretinde o anumită conduită, prin abținerea de la săvârșirea faptelor incriminate și în obligația ce revine destinatarilor legii penale de a adopta conduita impusă. Pe de altă parte, ca relații de

conflict, ce se nasc la data și cu ocazia comiterii faptelor ce constituie infracțiuni, constau în dreptul statului de a trage la răspundere penală și de a aplica sancțiuni și, respectiv, obligația persoanei vinovate de comiterea infracțiunii de a suporta consecințele faptei sale.

Prin specificul reglementărilor sale, dreptul penal se încadrează în sfera dreptului public, raporturile pe care le generează fiind caracterizate prin poziția de autoritate a statului. Aceasta se manifestă prin stabilirea normelor care prescriu conduita destinatarilor legii penale, iar în cazul încălcării lor, prin intervenția organelor competente în condițiile și limitele prevăzute de lege.

Ocupând un loc bine definit în sistemul de drept, dreptul penal, ca ramură de sine stătătoare cu un caracter autonom, interferează cu ramuri de drept public precum dreptul constituțional, dreptul procesual penal sau dreptul financiar. O legătură deosebit de strânsă există între dreptul penal și dreptul procesual penal, determinată de raportul de complementaritate dintre normele care alcătuiesc cele două ramuri de drept. Dreptul penal stabilește faptele care constituie infracțiuni și reglementează consecințele juridice ale săvârșirii acestora, în timp ce dreptul procesual penal instituie cadrul în care organele judiciare își exercită atribuțiile în vederea constatării infracțiunilor și a soluționării raportului juridic penal. În acest sens, normele de drept penal material își găsesc aplicarea prin intermediul mecanismelor și garanțiilor prevăzute de dreptul procesual penal. Interdependența dintre cele două ramuri autonome de drept este evidențiată și de finalitatea urmărită prin aplicarea normelor penale. Procesul penal asigură cadrul necesar pentru stabilirea situației de fapt și determinarea răspunderii penale, cu respectarea garanțiilor procesuale recunoscute persoanelor implicate în procedurile judiciare. Desfășurarea acestuia este guvernată de exigențele legalității și ale procesului echitabil, astfel încât tragerea la răspundere penală să aibă loc numai în condițiile prevăzute de lege și pe baza probelor administrate potrivit normelor procesuale.

Dreptul penal prezintă legături semnificative și cu ramurile dreptului privat, în considerarea protecției pe care norma penală o acordă unor relații sociale reglementate cu precădere de acestea. Atunci când atingerea adusă unor drepturi sau interese protejate prin normele dreptului privat prezintă un grad de gravitate care justifică intervenția penală, legiuitorul poate recurge la incriminarea conduitei respective. O asemenea legătură este evidentă în materia raporturilor patrimoniale, a relațiilor de familie sau a celor izvorâte din raporturile de muncă, unde anumite conduite ilicite pot dobândi, în condițiile prevăzute de lege, relevanță penală. În asemenea situații, dreptul penal completează protecția oferită de celelalte ramuri de drept, intervenind atunci când atingerea adusă valorilor ocrotite justifică aplicarea mijloacelor specifice răspunderii penale.

Dreptul penal are și un caracter unitar, ce este pus în evidență de unitatea principiilor ce reglementează materia penală. Sub aspectul structurii sale, divide în drept penal partea generală și drept penal partea specială, urmând de altfel și împărțirea Codului penal în două părți. Primele își au sediul, de regulă, în partea generală a Codului penal, unde sunt reglementate instituțiile fundamentale ale materiei, de la condițiile existenței infracțiunii până la consecințele juridice determinate de săvârșirea acesteia. Normele speciale, cu sediul în